

Herta Maurer-Lausegger

DIEX. SONNENDORF AUF DER SAUALPE.

VON DER MITTELALTERLICHEN KIRCHENBURG ZUR MODERNEN TOURISMUSGEMEINDE.

Ur. Robert Wlattnig.

Celovec, Johannes Heyn, 544 str.

Vaška monografija,¹ ki jo uredil Robert Wlattnig, je nastala leta 1995 ob 1110-letnici sončnih Djekš na avstrijskem Koroškem. ".../ et nemus in monte diehsbe," piše v listini iz Krke, v kateri je prvič omenjen kraj Djekše leta 895. Knjigo, ki je opremljena s številnimi ilustracijami (fotografije, načrti, karte, skice in faksimilirani posnetki), je sooblikovalo mnogo avtorjev. Delo je torej dokaj heterogeno.

Prispevke lahko razvrstimo v znanstvene razprave vidnih avtorjev različnih strok in poljudnoznanstvene prispevke ter poročila djeških domačinov in piscev iz okolice. Posebnost knjige z roba nemško-slovenske jezikovne meje je, da je v njej mogoče prebrati pet prispevkov in povzetek enega članka tudi v slovenskem jeziku.

Knjigo uvajajo notni zapis glasbene kompozicije, ki je posvečena Djekšam ob 1100-letnici, časovna preglednica najpomembnejših dogodkov v občini in kratka spremna beseda dješkega občinskega sveta. Nato sledijo članki, v katerih so predstavljeni naslednji tematski sklopi: zgodovina Djekš in okolice, zgodovina far v dješki občini, hišna imena, razvoj občine in prebivalstva, jezikovno stanje in značilnosti nemškega in slovenskega govora, politična usmeritev, sakralna in ruralna arhitektura, duhovna in materialna kultura z najrazličnejših področij, šolstvo, socialno življenje, krajevna društva, naravoslovne posebnosti in drugo.

Od številnih zanimivosti knjige se nam zdi smiselno postaviti nekaj značilnih podatkov. Občina Djekše je kraj na skrajni slovensko-nemški jezikovni meji in sestoji iz 5 vasi. V demografski strukturi prebivalstva dješke občine se v vseh segmentih kaže dramatično upadanje. Djekše izpričujejo značilnosti agrarne občine v obrobni legi: nadpovprečno upada število rojstev, odseljevanje je močno. Leta 1890 je občina štela še 2077 občanov, leta 1995 pa je tu živelo le še 958 prebivalcev.

Tudi jezikovna podoba Djekš se je v našem stoletju močno spremenila. Statistika iz leta 1880 izpričuje še 96 % ali 1702 slovensko govorečih in le 4 % ali 75 nemško govorečih prebivalcev, statistika iz leta 1991 pa izkazuje 85,9 % nemško govorečih, slovenščino priznava kot občevelni jezik le še 11,2 %, za rubriko 'windisch' pa se je odločilo 2,9 % prebivalcev.

K sociolingvistično zanimivim pojavom na Djekšah sodijo tudi hišna imena. Med imeni, ki jih je mogoče jezikoslovno bolj ali manj zanesljivo opredeliti, jih je 74 % slovenskega in več kot 20 % nemškega izvora, 3-4 % oblik pa je mešanih slovensko-nemških.

Zgodovinskim temam, sakralni in ruralni arhitekturi je v knjigi odmerjenega precej prostora. Podrobno so dokumentirane cerkvene stavbe in tabori, znamenja in križi, stare oblike kmečkih domačij in drugih arhitekturnih objektov, med njimi tudi takšnih, ki jih danes ni več.

Na Djekšah - na južnem pobočju Svinške planine - najdemo neizmeren zaklad starih ljudskih pesmi v nemškem in slovenskem jeziku. Prej so tu prepevali v glavnem slovenske ljudske pesmi. V vaseh pa je živa tudi še stara obrt. Medtem ko so kmetje v gorski samoti včasih sami izdelovali vse, kar so potrebovali na kmetiji, delo dandanes opravljajo le še skodlarji.

Knjiga ima še vrsto kulturoloških zanimivosti, ki jih na tem mestu ni mogoče prikazati. Monografija uporabnika seznanja s krajem in njegovo bližnjo okolico, z zgodovino, z materialno in duhovno kulturo ter s socialno podobo dješkega prebivalstva v preteklosti in sedanjosti.

Kljub pozitivni oceni knjige naj ob koncu opozorimo še na nekatere neljube pomanjkljivosti. Pogrešamo uredniško spremno besedo z uredniškimi pripombami, ki bi morda razčistile marsikakšno odprto vprašanje. Ni navedeno, kakšen je bil pristop pri uredniških posegih v posamezne prispevke. Pogrešamo doslednost v sistematizaciji vsebine. *Kazalo* (str. 541-544) navaja vsebinsko preglednico s podnaslovi *Zgodovina, Umetnost in kultura, Šolstvo in izobrazba, Etnologija, Društveno življenje, Naravoslovje*. Teh naslovov v knjigi ni zaslediti. Gesla, ki so natisnjena na platnicah knjige, bi vsebinski zasnovi knjige nedvomno bolj ustrezala. Po logični naravnosti bi bilo mogoče marsikateri prispevek uvrstiti na primernejše mesto. Nekaterih podatkov, ki zadevajo slovensko vprašanje, vsebinska preglednica ne izkazuje; v knjigi jih je treba posebej poiskati (gl. primer *Die Slowenische Sparkasse*, str. 469). Marsikomu bi bilo olajšano iskanje podatkov, če bi bila vsebina knjige urejena na znanstveno-strokovni del in dodatek s poljudnimi prispevki, v katerih viri največkrat niso navedeni in je tako njihova reprezentativnost manjša.

1 Več podatkov iz dješke monografije vsebuje članek Herte Maurer-Lausegger, Gerharda Kresitschniga in Elfriede Verhounig: Ob 1100-letnici sončnih Djekš na avstrijskem Koroškem. Strnjena vaška kronika. V: *Traditiones*. Zbornik Inštituta za slovensko narodopisje SAZU. Let. 25. Ljubljana 1996, str. 273-295.